

Türkiye'de Sosyal Transfer Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi

Arınç Boz ¹

Türkiye'de Sosyal Transfer Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi	The Effect of Social Transfer Policies on Income Distribution in Türkiye
Öz <p>Gelir dağılımını etkilemedeki rolü nedeniyle kamu transfer politikalarının yeniden dağıtıcı etkisinin incelenmesi araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu bağlamda Türkiye'de 2010 ile 2019 yılları arasında kamu transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analizde TÜİK tarafından yayınlanan Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri seti kullanılmıştır. Araştırmada Türkiye'de incelenen dönemde kamu transfer harcamalarının Gini katsayılarını 0,026 ile 0,030 arasında düşürerek gelir eşitsizliğini azalttığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bireylerin elde ettiği emeklilik maaşları ise Gini katsayısını 0,019 ile 0,022 arasında etkilemesi sebebiyle yeniden dağıtıcı etkisi en yüksek transfer türü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca emeklilik maaşı dışındaki diğer transfer türlerinin gelir eşitsizliğine etkisinin kısıtlı düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.</p>	Abstract <p>The redistributive effect of public transfer policies due to their role in affecting income distribution is the starting point of the research. The effects of public transfer expenditures on income distribution in Türkiye between 2010 and 2019 were analyzed. In the analysis, the Household Budget Survey micro data set published by TURKSTAT was used. In the research, findings were obtained that public transfer expenditures in Türkiye during the examined period reduced income inequality by reducing Gini coefficients between 0.026 and 0.030. It has been concluded that the retirement pensions obtained by individuals are the type of transfer with the highest redistributive effect, as they affect the Gini coefficient between 0.019 and 0.022. In addition, it was observed that different types of transfers other than pension have a limited impact on income inequality.</p>
Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Transfer Politikaları, Mikro Veri, Türkiye	Keywords: Income Distribution, Transfer Policies, Micro Data, Türkiye
JEL Kodları: D64, H23, H24	JEL Codes: D64, H23, H24

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Bu çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.
Çıkar Beyanı	Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Arş. Gör. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, arincboz@hotmail.com.

e-ISSN: 1306-6293/© 2025 The Author(s). Published by Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

1. Giriş

Dağılım ve bölüşüm konusu Antik Çağ'dan itibaren farklı isimlerle kavramsallaştırılsa da günümüzde hâlihazırda tartışılmalı bir konudur. Antik dönemde eşitlik, adalet, hakkaniyet ve özgürlük üzerinden yapılan tartışmalar günümüzde özellikle 1940'lı yıllardan sonra artan refah politikaları ile gelir ve gelir dağılımı özelinde olgunlaşmıştır. Devletin rolünün artmasıyla kamunun gelir dağılımına müdahalede ne derece etkin olacağı sorusu gündeme gelmiştir. Kuşkusuz bu sorunun net bir cevabını vermek güçtür. Farklı ülkelerde çeşitli şekillerde devlet, gelir dağılımına politik müdahaleler gerçekleştirmektedir. Bu sebeple bu müdahalelerin bilinmesi ve tartışılması kamunun dağılımda etkisinin araştırılmasını gerektirir.

Günümüz modern toplumlarında devlet çeşitli politik araçlarla piyasaya müdahale etmektedir. Bu müdahalede sıklıkla vergi ve transfer politikalarına başvurmaktadır. Türkiye'de de farklı düzeyde de olsa kamu sektörü tarafından vergi ve transfer politikalarıyla gelir dağılımına müdahale edilmektedir. Yapılan bu müdahalelerle toplumda daha adil bir gelir dağılımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Gelir dağılımı makro göstergelerle analiz edilen bir yapıda olmasına rağmen özü itibarıyla tekil bireylerin verilerinin incelenmesini gerektirir. Bu sebeple mikro verilerle her bir ferдин gelir yapısının incelenmesi, kamu gelir dağılımı politikalarının hanehalkında ortaya çıkardığı değişimi gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda araştırmada mikro verilerle bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası yazında mikro verilerle yapılan çalışmalarda geriye kalan dönemde vergi ve kamu politikalarının gelir dağılımına etkisi incelendiğinde, transfer politikalarının gelir dağılımına etkisinin vergi politikalarından daha fazla olduğu görülmektedir. Ulusal yazında da son yirmi yılda artan mikro veri odaklı çalışmalarda transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisinin vergi politikalarından daha fazla olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kamu harcamalarının yeniden dağıtıcı etkisi vergilere kıyasla daha fazla olduğundan transferlerin dağılıma etkisi ele alınmıştır (Immervoll ve Richardson, 2011; Joumard, 2012; Wang vd., 2012; Özyer, 2014; Yılmaz vd., 2016). Araştırmada Türkiye'de 2010-2019 yılları arasında kamu transfer politikalarının gelir dağılımına etkisinin farklı transfer politikaları bazında incelenmesi amaçlanmaktadır. Konunun Türkiye'de son yıllarda transfer harcamalarının durumunu ve transfer harcamalarının farklı transfer türlerine göre ayrı ayrı gelir dağılıma etkisini 2010 ve 2019 yılları arasında incelemesi çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Nitekim yapılan araştırmaların genelinde tek bir yıla odaklanılmış, yıllar itibarıyla transferler özelinde bir çerçeve çizilmemiştir. Bu doğrultuda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan Hanehalkı Bütçe Anketlerindeki (HBA) verilerle mikro veri analizi gerçekleştirilmiştir.

2. Gelir Dağılımı ve Transfer Politikaları

Gelir, günümüz modern toplumlarında kişilerin fiziksel durumu, yetenek, bilgi ve beceri farklılıklarından dolayı piyasa mekanizması aracılığıyla kişiler arasında farklı şekillerde dağılmaktadır. Piyasa dağılımı birincil dağılım (distribution) olarak adlandırılmaktayken; piyasanın işleyişine politik karar alıcıların vergi ve transfer politikaları ile yaptığı müdahaleler sonucunda ortaya çıkan dağılım ikincil dağılım ya da yeniden dağılım (redistribution) olarak adlandırılmaktadır. Gelirin üçüncül dağılımı ise Luebker (2015) tarafından ortaya atılmış ve birey gelirlerine aynı transferler ile devletin uyguladığı sosyal yardım programlarının eklenmesiyle ortaya çıkan dağılımı ifade etmektedir.

Sosyal transfer programları bireyleri doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Transfer harcamaları doğrudan gelir eşitsizliğini azaltarak düşük gelirlerin yararına bir etki yaratabilir. Ayrıca bireylerin tasarruf alışkanlıkları, tüketim davranışları ve yaşam beklentileri aldıkları yardımın büyüklüğüne göre etkilenebilir. Dolaylı yoldan ise değişen tüketim talepleri üretimi tetikleyerek istihdamı etkileyebilir (Golladay ve Haveman, 1977, s. xiii).

Kamu transfer politikalarıyla gelir, düşük gelirli lehine olacak şekilde yeniden dağıtılarak dağılımın daha adil olması hedeflenmektedir. Transfer politikalarıyla yoksul kesime doğrudan, bedelsiz mal veya hizmet sunularak ya da ödemeler yapılarak satın alma güçlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Burslar, emekli ve işsizlik maaşı gibi kamunun bireylere yaptığı karşılıksız ödemeler transfer harcamaları niteliğindedir (Öztürk, 2009: 284).

Kamu transfer politikaları işsizlik yardımı veya işsizlik maaşı, emeklilere yönelik politikalar, nakdî transferler ve aynı transferler olarak sınıflandırılabilir. Nakdî transferlerin yeniden dağıtıcı tesiri sebebiyle en çok başvurulan politikalardan biridir. Ancak düşük gelirli lehine olabilmesi için idari işlem gerektirmesi nakdî transferlerin zaman zaman hedefinin dışındaki kişilere ulaşmasına sebep olabilmektedir (Marx, Nolan ve Olivera, 2015: 2080-2081). Belirli başlı nakdî transfer politikaları negatif gelir vergisi, paydaş gelir transferleri, asgari gelir desteği, temel gelir, belirli sınıflara yönelik nakdî programlar olarak ayrılmaktadır. Aynı transferler ise en basit hâliyle devletin bireylere direkt olarak nakdî bir destek sağlaması yerine mal veya ürün olarak yapılan yardımlardır.

3. Teorik Altyapı ve Tartışmalar

Günümüz adalet tartışmalarının bir kısmı dağıtıcı adalet kavramı çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Dağıtıcı adalet modern anlamda tüm bireylere belirli bir seviyede gelirin devlet tarafından sağlanmasıdır. Ancak kamunun bireylere yapacağı gelir transferlerinin veya yardımların ne olacağı ve hangi seviyede yapılması gerektiği sorusu hâlihazırda cevaplanması güç bir sorudur. Ancak bireylerin bol miktarda gelir, servet ve mal edindiği, elde edilen gelirin bireyler arasında eşitsiz dağıldığı bir toplumsal düzende kamu müdahalesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Fleischacker, 2004: 4-5).

Dağıtıcı adaletten bahsedince konuşulması gereken bir konu, kamunun adaletsizlik konusundaki tutumunun nasıl olması gerektiğini de içeren faydacılık ilkesidir. Bu ilkeye göre toplumun faydasını ençoklaştıran ve eşitsizliğe karşı olan kamu politikalarının uygulanması gelir dağılımında adaleti sağlamaktadır. Rawls bu (1967, 1971) politikaların kötü durumda olanı önceleyici olmasının dağılımında adaleti olumlu etkileyeceğini öne sürer.

Ekonomik yazında Musgrave (1959) tarafından çizilen kamunun sınırları; tam istihdam ile fiyat istikrarının birlikte sağlanmasını ifade eden ekonomik istikrar, devletin doğrudan veya dolaylı olarak müdahale edebildiği kaynak dağılımı ve piyasadaki mal ve hizmetlerin bireyler arasındaki dağılımıdır. Politik karar alıcılar, çeşitli politikalar uygulayarak bu amaçları gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Görüldüğü gibi dağılım konusu kamu sınırları içerisinde olan ve politik müdahaleleri gerektiren bir konudur.

Devlet, daha adil dağılımı sağlamada yeniden dağıtıcı politikaları kullanmaktadır. Toplumlar da artan gelir eşitsizliği sonucunda yeniden dağıtıcı kamu politikalarına olan ihtiyaç da artış göstermiştir (Meltzer ve Richard, 1981). Devletin gelir dağılımına müdahalede kullandığı vergi ve transfer politikalarının gelir eşitsizliğine olumlu etkisi olduğu söylenebilir (Milanovic, 2020; Joumard vd., 2012; Scervini, 2012; Gründler ve Klöner, 2017).

Kamu harcamaları, büyüme ve gelir dağılımının açıklaması Kuznets'in ters U eğrisine dayanmaktadır. Kuznets (1955)'in öne sürdüğü hipoteze göre millî gelirin büyümesi ilk etapta eşitsizliği artıracaktır. Ancak bu hipotez, gelir dağılımının daha bozuk hâle gelmesi gereken dönemin süresi açısından belirsiz olduğu gibi kamu harcamalarının bu süreçte oynayabileceği rol konusunda da açık değildir. Kamu harcamaları ile gelir dağılımına ilişkin yeni araştırmaların sonuçları kamu politikalarının gelir dağılımında bir iyileşme sağladığı veya en azından dağılımının bozulmasını azalttığına yöneliktir. Yeniden dağıtıcı kamu politikaları olmadan yüksek büyüme oranları başarılsa bile politikalar, gelir dağılımını daha adil bir hâle getirmede yetersiz kalacaktır. Bu sebeple kamu politikalarının gelir dağılımı hususunda önemi yadsınamayacak seviyededir (Martinez-Vazquez, vd. 2012: 12).

Devletin uyguladığı transfer politikalarına yönelik farklı iktisadi düşünceler çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirmiştir. Adam Smith (1776)'in Milletlerin Zenginliği ve Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme adlı kitabıyla temellerini attığı klasik iktisadi yaklaşımda, piyasada kamu sektörünün rolünün kısıtlı olmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Ona göre devletin görevi sadece adalet, güvenlik ve savunma gibi ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Dolayısıyla gelir dağılımı piyasa mekanizmasında ortaya çıktığı şekilde kalmalı, devlet dağılıma müdahale etmemelidir (Biol, 2013: 98).

Klasik iktisadi yaklaşımda sadece piyasadaki arz ve talep koşullarına göre gelir dağıldığından, adil bir dağılım ortaya çıkamayabilir. Bu durum devletin piyasaya müdahalesi zaruretinin ortaya çıkarmış ve devletin rolünün değişmesini beraberinde getirmiştir (Sandmo, 1998: 17-18). John Maynard Keynes (1936) tarafından yayımlanan İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi adlı kitapla klasik iktisadi düşünceye karşı çıkmış, piyasada Keynesyen politikaların gerekliliği vurgulanmıştır. Devletin piyasaya müdahalesini meşru kılan Keynesyen düşünce ile refah devleti kavramının temelleri atılmıştır.

Arthur Cecil Pigou (1920) Refah İktisadi adlı kitabıyla ekonomik refah ile gelir dağılımı arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. Ona göre yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere yapılacak gelir ve servet transferleri gelirin yeniden dağılmasını sağlar. Yoksul kesimin gelirinde artışa yol açan bir durum da millî gelirin artmasına ve beraberinde toplumsal refah artışını getirir. Bir toplumda toplam üretim herhangi bir sebeple azalmadığı sürece, zenginden yoksullara yapılan gelir transferleri refah seviyesini yükseltir. Yani gelir dağılımı daha adil oldukça ekonomik refah yükselir.

Günümüzde farklı şekillerde uygulanan refah politikalarının çıkışı 1603 yılında çıkarılan İngiliz Yoksul Yasası'na (British Poor Law) dayanmaktadır. Ancak refah politikalarının uygulanışı Almanya'nın 1883 yılında çıkardığı sağlık sigortası politikalarına dayanmaktadır. Almanya öncülüğünde gelişen bu durumu Batı Avrupa ülkeleri sağlık ve yaşlılara yönelik emeklilik ile işsizlik sigortası politikaları geliştirerek takip etmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 1929 Büyük Buhranından sonra işçilere, sağlık sorunu yaşayan bireylere ve emeklilere uygulanan sosyal politikalar refah devletinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Refah devleti kavramı ise 1940'lı yıllardan itibaren sosyal refah hareketlerinin ve sosyal politikalara yönelik kamu harcamalarının gelişmesiyle hız kazanmıştır. İlk düşük gelirlilere yönelik kısıtlı seviyede uygulanan politikalar, gün geçtikçe geniş kitlelere yayılan yüksek bütçeli politikalar hâlini almıştır. Emeklilik maaşı bağlanması, işlerini kaybedenlere ve çalışamaz durumda olanlara devlet tarafından uygulanan gelir koruma programları bu tip politikalarındandır (Gilbert ve Terrell, 2014: 32-34). Geniş anlamda refah devleti ise sanayileşmeyle toplumlarda ortaya çıkan problemlere, gelir dağılımındaki adaletsizliklere ve güvencesizliklere karşı devletin bireylere

yaşamlarının devamını sağlayacak bir gelir güvencesi sunan, vatandaşları toplumdaki tehlikelere karşı koruyan, bireylere sağlık, eğitim ve barınma hizmeti sunan bir devlet yapısıdır (Briggs, 1961: 228).

Ana akım iktisadi yaklaşımların gelir dağılımı hakkındaki düşünceleri ve gelir dağılımında kamunun rolü literatürde ele alınan bir konudur. Dünyada gelir dağılımına yönelik çalışmaların ivme kazanması 1900'lü yıllardan itibaren olmuştur. Türkiye'de ise ülke genelinde kapsamlı ilk çalışma Tolgay Çavuşoğlu ve Yusuf Hamurdan (1966), tarafından 1963 yılı verileri kullanılarak yapılmıştır. Bu yıllardan sonra gelir dağılımı konusu ulusal yazında yerini almıştır (Sarc, 1967; Boratav, 1969; Güçlü ve Bilen, 1995; Doğan ve Tek, 2007; Karluk ve Ünal, 2017; Yardımcıoğlu ve Yayla, 2020; Alpdoğan; 2023; Tabar, 2023).

Gelirin yeniden dağılımı analizlerinde istatistiki ve ekonometrik çalışmaların dışında mikro veri analizleri de geçtiğimiz 50 yıllık dönemde tercih edilmeye başlanmıştır. Başta vergi ve transfer politikaları olmak üzere gelirin yeniden dağılımına yönelik çalışmalar son otuz yılda yeniden dağıtıcı etkinin azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Gerek tek ülke özelinde gerekse birden çok ülkeyi ele alan vergi ve transfer politikalarının gelir dağılımına etkisini inceleyen farklı çalışmalar literatürde yer almaktadır (O'Higgins ve Ruggles, 1981; Immervoll vd., 2005; Bargain ve Callan, 2007; Fuest vd., 2009; Caminada vd., 2012; Héroult ve Azpitarte, 2015; Cerniauskas vd., 2022; Ferriere vd., 2022; Brendler, 2023).

Toplu, makro düzeydeki verilerin yanı sıra birey bazında verileri ele alan mikro veri analizleriyle yeniden dağılım politikaları ulusal yazında çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Şeker (2008), 2005 yılı HBA verilerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada Türkiye'de sosyal transferlerin miktarının arttığı ancak transferlerden çoğunlukla yoksul olmayanların yararlanması nedeniyle etki oranının düştüğünü görmüştür. Çakar (2010), 2004 yılı HBA verilerini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada Türkiye'deki sosyal yardım programlarının çoğunlukla emeklilik maaşlarına ayrıldığı sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz ve diğerleri (2016), HBA kullanarak yaptıkları projede 2002-2013 yılları arasında Türkiye'nin vergi öncesi ve sonrası gelirleri hesaplanarak birey gelirlerinin değişimini ele almıştır. Ayrıca transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisini incelemiştir. Elde edilen bulguların Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üye ülkeleri ile karşılaştırılması sonucunda, Türkiye'de vergi ve transfer politikalarının yeniden dağıtıcı etkisinin sınırlı bir seviyede olduğu görülmüştür. Boz ve Dökmen (2022), 2010 ile 2017 yılları arasında TÜİK HBA kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmada vergilerin düzenli olarak belirli bir gelir grubu özelinde yoğunlaşmadığı ve transfer politikalarının ağırlıklı olarak yüksek gelir grubunun avantajına olduğu sonucuna erişmiştir. Bu çalışmaların dışında yerli yazında transfer politikalarıyla gelir dağılımını ilişkilendiren araştırmalar bulunmaktadır (Albayrak, 2009; Ballini vd., 2009; Çetin ve Gün, 2013; Başlevent, 2014; Özyer, 2014; Yılmaz ve Tansever, 2019; Bayar vd., 2020; Erol, 2022). Ulusal yazında yapılan çalışmaların transfer politikaları ile ilgili ulaştığı genel sonucun sosyal transferlerin düşük gelirli olanlara öncelikle, düşük gelirli olanların avantajına bir yapıda olmadığıdır.

Günümüz modern toplumlarındaki gelişmelere, teknolojiye ulaşmanın kolaylaşmasına rağmen yüksek ve düşük gelirli olan arasındaki uçurum artmaya devam etmektedir. Ülkelerin öncelikli amaçlarından olan ekonomik büyüme odaklı politikalar, zengin kesime fayda sağlarken düşük gelirli olanların dezavantajına olmaktadır. Gelir dağılımının bozulması sosyal, politik ve ekonomik kaygılar yaratmaktadır. Bir toplumda gelirin eşitsiz dağılımı; bireylerin sağlık sorunlarıyla yüzleşmesine, eğitim performanslarının düşmesine, kişilerin mutsuz olmasına sebep olarak toplumdaki huzurun kaybolmasına, hayat beklentisinin düşmesine, bebek ve

çocuk ölümlerine, cinayet ve hırsızlık gibi toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Gelir dağılımı küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte farklı toplumlara da yayılmıştır. Nitekim gelişmekte olan ülkelerde 1940'tan 1980'e kadar düzelmeye eğiliminde olan gelir dağılımı, 1980'lerden sonra tekrar bozulmaya başlamıştır (Piketty, 2014). Gelişmemiş ülkelerde ise sorun daha derindir. 2020'li yıllarda da gelir dağılımı sorunsalı yapılan akademik çalışmalarda, düzenlenen panellerde ve sempozyumlarda dünya genelinde hâlihazırda irili ufaklı kuruluşlarda ve siyasi otoritelerce tartışılmaya devam etmektedir.

4. Araştırmanın Metodolojisi ve Veri Seti

Gelir dağılımına müdahalede devletin başvurduğu araçlardan olan vergi ve transfer politikalarının gelir eşitsizliğine etkisi literatürde sıklıkla incelenmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda gelir dağılımına müdahalede transfer politikalarının vergi politikalarından daha etkili olduğu söylenebilir (Immervoll ve Richardson, 2011; Özyer, 2014; Yılmaz vd., 2016). Bu doğrultuda Türkiye'de sosyal transfer politikalarının ele alınması çalışmanın çıkış noktasıdır.

Gelir dağılımı sorunu farklı ülkelerde güncelliğini devam ettiren ulusal bir sorundur. Bireyler, öncelikli olarak yaşadıkları ülkelerde dağılım konusunda endişelenmektedir. Hükümetler ulusal sınırlar içerisinde gelir eşitsizliğine birey bazında müdahale etmesi gerekmektedir (Alvaredo ve Gasparini, 2015: 699). Bu bağlamda, birey bazındaki sorunun tekil verilerin yer aldığı mikro veri seti kullanılarak ele alınması gereklidir.

Mikro veriler, ülkelerin çeşitli istatistik ofisleri tarafından oluşturulan, bireylerin ve hanelerin sosyoekonomik durumlarına ilişkin bilgiler sunmaktadır. Mikro verilerin özellikle 2000'li yıllar ve sonrasında gelişmesiyle gelir dağılımı, gelir eşitsizliği ve yeniden dağılım gibi araştırmaların sayısında artış yaşanmıştır (Fuest vd., 2009: 1).

Bu araştırmada, TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri (HBA) kullanılarak Türkiye'de 2010 ve 2019 yılları arasında kamu transfer harcamalarının bireylerin gelir dağılımına etkisi incelenmiştir. HBA'da bireylerin sosyal ve ekonomik yapıları, tüketim alışkanlıkları ve hayat standartları hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu anketler ile politik karar alıcıların uyguladığı iktisadi ve mali politikaların sınanması mümkün hâle geliştir (TÜİK, 2010-2019).

HBA ve bu bölümde incelenen diğer veriler, çalışma yapılırkenki en güncel verilerdir. Araştırmada HBA'nın dışında yer alan TÜİK Sosyal Koruma İstatistikleri ile Avrupa İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) verileri yayınlama takvimleri değişiklik gösterdiğinden bazı verilerin yılları farklılaşabilmektedir. HBA yoluyla yapılan mikro veri analizinde çalışmanın gerçekleştirilmesi için çeşitli varsayımlar ve hesaplamalar yapılmıştır. HBA örnekleminde yer alan ve sosyal transfer harcamaları alan bireylerin Türkiye'yi temsil ettiği varsayılmıştır.

HBA'da bireylerin kullanılabilir gelirlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı mikro verilerle yıllık bazda transferlerin etkisi ayrı ayrı hesaplanmıştır. HBA'da fertlere ilişkin verilerin ayrı ayrı yer alması sebebiyle bu anket tercih edilmiştir. Gelir elde eden bireyler haneden ayrıştırılarak sosyal transfer harcaması almadan önce ve aldıktan sonra gelirlerinde yaşanan değişim gelir dağılımı ölçüm yöntemlerinden yüzde paylar analizi ve Gini katsayılarıyla analiz edilmiştir. Yapılan hesaplamalar Microsoft Excel programı kullanılarak farklı transfer programlarına göre ayrıştırılmıştır. Gelir dağılımı ölçümüne yönelik analizlerde STATA programı kullanılmıştır.

Hesaplamalar yapılırken bireylerin yurt dışından elde ettikleri emeklilik maaşı, yurt dışından elde edilen döviz, yardım gibi nakdî gelirleri, özel kişi ve kurumlardan alınan nafaka gibi gelirleri ve yurt dışından edinilen aynı gelirleri kapsam dışında tutulmuştur. Kamunun rolüne ilişkin bir araştırma yapıldığından bahsedilen değişkenler dikkate alınmamıştır.

Tablo 1: HBA'da Yer Alan Fert Veri Setine İlişkin Bilgiler

Yıllar	Hanehalkı Sayısı	Fert Sayısı	Ortalama Hane Büyüklüğü	Cevapsızlık Oranı (%)
2010	13.248	38.206	3,78	23,9
2011	13.248	37.121	3,74	25,1
2012	13.248	36.343	3,63	24,6
2013	13.248	36.812	3,65	24,1
2014	13.248	36.844	3,63	23,6
2015	15.264	40.956	3,56	24,7
2016	15.552	42.625	3,52	22,2
2017	15.552	42.255	3,47	21,8
2018	15.552	40.688	3,44	23,9
2019	15.552	38.744	3,36	25,9
Toplam	143.712	390.594		
Ortalama	14.371	39.059	3,57	23,9

Kaynak: HBA'dan yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de araştırma çerçevesince ele alınan verilere ilişkin sayısal bilgiler yer almaktadır. Anket kapsamına dâhil edilen hanehalkı ve fert örnekleminin 2010'dan 2019 yılına arttığı görülmektedir. Nitekim TÜİK tarafından 2010'da 13.248 haneye uygulanan anket, 2019'da 15.522 haneye uygulanmıştır. İncelenen veriler toplam 143.712 haneye ve 390.594 ferde uygulanan anketler sonucunda elde edilen verilerdir. 2010 ile 2019 yılları arasında ortalama hane büyüklüğü 3,57'dir ve ortalama hane büyüklüğünün yıllar itibarıyla azaldığı gözlemlenmiştir. HBA'ya katılan fertlerin cevapsızlık oranı da Tablo 1'de yer almaktadır. HBA gönüllü katılıma dayandığından ankete cevap vermek istemeyen vatandaşlar olabilmektedir. Ortalama cevapsızlık oranı ise %23,9'dur.

Tablo 2: Çalışmada Kullanılan Transfer Verileri

Yıllık emekli maaş geliri (Nakdî)	Hanehalkı ferdinin son 12 ay içinde devletten elde ettiği emekli maaşı gelir olarak kaydedilmiştir. Eşinden dolayı alınan emekli maaşları ise "dul, yetim ve öksüz maaşları" kapsamında değerlendirilmiştir.
Yıllık yaşlılık maaşı (Nakdî)	65 yaşından yukarı ihtiyaç sahiplerine Emekli Sandığı tarafından ödenen yaşlılık maaşı kapsamıştır.
Yıllık sosyal yardım fonu ve aile yardımı (Nakdî)	Hanehalkı fertlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Yardım Kurumu, Belediyeler vb. kurum ve kuruluşlardan son 12 ay içinde elde ettiği nakdî yardımların toplam değeri kaydedilmiştir.
Yıllık öğrenci burs geliri (Nakdî)	Kredi Yurtlar Kurumunun yükseköğrenim öğrencilerine verdiği kredi, gelir niteliği taşımadığından bu değişken içerisinde yer almamaktadır.
Yıllık dul, yetim, öksüz maaşı (Nakdî)	
Yıllık gazilik ve malullük maaşı (Nakdî)	
Yıllık işsizlik maaşı (Nakdî)	
Yıllık doğrudan destek ve akaryakıt ödemesi (Nakdî)	Çiftçilere ödenen doğrudan gelir desteği ile akaryakıt ve süt parası şeklindeki desteklere yer verilmektedir.
Yıllık hastalık yardımı (Nakdî)	
Devletten elde edilen yıllık aynı gelir	Devlet tarafından hanehalkı fertlerine verilen battaniye, kömür, yiyecek, giyecek, vb. maddelerin toplam değeri kapsamıştır.

Kaynak: HBA'dan yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2'de araştırmaya dâhil edilen transfer verileri ve bu verilere ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bu doğrultuda emeklilik maaşı, yaşlılık maaşı, sosyal yardım fonu ve aile yardımı, öğrencilere verilen burs, öksüz maaşı, gazilik ve malullük maaşı, işsizlik maaşı, doğrudan destek ve akaryakıt ödemeleri, hastalık yardımı ile devletten elde edilen aynı gelirler yıllık bazda incelenmiştir.

5. Araştırma Sonucunda Edinilen Bulgular

5.1. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi kişisel gelir dağılımı ölçüm yöntemlerindedir. Bu analiz yöntemlerinde hane veya birey gelirleri çeşitli paylara ayrılarak toplam gelirden elde edilen yüzdelik paylara göre bir gelir dağılımı değerlendirmesi yapılmaktadır. Yüzdelik gelir grupları %5'lik, %10'luk, %20'lik gibi gruplara ayrılıp gelirden elde edilen paylar karşılaştırılmaktadır. Gelirden edinilen paya göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak hangi yüzde paylar analizi yapılacaksa bireyler veya haneler o sayıda gruba ayrılmaktadır. Her bir yüzdelik gruba düşen gelir, toplam gelire oranlanarak gelire ilişkin yüzde paylar elde edilmektedir. Yüzde paylar analizinde eşit bir gelir dağılımından söz edebilmek için her gelir grubunun aldığı pay ile toplam nüfusun eşit olması gerekmektedir (Kubar, 2011: 233).

Tablo 3: Türkiye'de Fertlerin Yüzdelik Gelir Dağılımı

Dilim /Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. %10	1,02	0,97	0,92	1,02	1,06	1,26	1,11	1,15	1,26	1,26
2. %10	2,67	2,74	2,73	2,95	3,06	3,37	3,12	3,29	3,47	3,38
3. %10	4,33	4,44	4,49	4,63	4,72	5,05	4,67	5,18	5,23	5,12
4. %10	5,70	5,65	5,68	5,78	5,79	6,21	5,75	6,32	6,26	6,22
5. %10	6,84	6,73	6,73	6,84	6,89	7,21	6,85	7,28	7,11	7,18
6. %10	8,25	8,05	8,17	8,24	8,24	8,57	8,20	8,49	8,30	8,49
7. %10	10,11	10,00	10,10	10,08	10,14	10,27	10,02	10,20	9,91	10,30
8. %10	12,64	12,55	12,58	12,63	12,63	12,59	12,41	12,40	12,05	12,73
9. %10	16,12	16,00	15,83	15,92	15,83	15,64	15,61	15,50	15,12	15,94
10. %10	32,27	32,81	32,71	31,87	31,59	29,78	32,21	29,90	31,24	29,33

Kaynak: HBA'dan yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'te 2010 ve 2019 yılları arasında Türkiye'de fertlerin gelir dağılımı %10'luk paylar olarak gösterilmektedir. Tablo 3 incelendiğinde birinci %10'luk grubun yüzdelik gelirinde bir artış olduğu söylenebilir. Bu gelir grubunun 2010'da %1,02 olan payı 2019'da %1,26'a yükselmiştir. Bu durum, dağılımda en düşük gelirli grubun lehine bir gelişmenin göstergesidir. İkinci %10'luk gelir grubu incelendiğinde, bu grubun gelirden elde ettiği payın da ele alınan yıllarda artış eğiliminde olduğu görülmektedir. En yüksek gelir elde eden grup (dokuzuncu ve onuncu yüzdelik grup) incelendiğinde gelirden aldığı payda bir düşüş gözlemlenmektedir. Dokuzuncu ve onuncu %10'luk kesimin gelirdeki payı 2010'da sırasıyla %16,12 ve %32,27 iken 2019'da %15,94 ve %29,33'e gerilemiştir. Yüksek gelirlerinin aleyhine olan bu dağılım gelir dağılımını düzeltici niteliktedir.

Tablo 3'te fertlerin gelir dağılımındaki genel iyileşmeye rağmen yıllar itibarıyla gösterdiği seyir incelendiğinde 2010'dan 2012'ye kadar gelir eşitsizliğinin arttığı, 2016'ya kadar eşitsizliğin azaldığı, 2017'ye kadar eşitsizliğin tekrar arttığı sonrasında eşitsizliğin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum fert gelirlerinde incelenen yıllarda dalgalanmaların olduğunun bir göstergesidir.

5.2. Gini Katsayıları

İtalyan istatistikçi Corrado Gini (1912)'nin geliştirdiği, gelir dağılımı ölçümünde başvurulan ve 0 ile 1 arasında farklı değerler alan katsayıdır. Bu değer 0'a yaklaşması gelir dağılımının daha adil olduğu anlamına gelirken 1'e yaklaşan değer dağılımdaki bozulmaya işaret etmektedir. Gini katsayıları literatürde gelir dağılımı analizlerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Tablo 4: Türkiye'de Gelir Dağılımı, Gini Katsayıları

Dağılım/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2015	2017	2018	2019
Gelir Dağılımı	0,443	0,446	0,445	0,434	0,429	0,432	0,404	0,405	0,409	0,401
Kamu Transfer Harcamaları Olmadan Gelir Dağılımı	0,471	0,473	0,474	0,464	0,455	0,459	0,430	0,431	0,437	0,427

Kaynak: HBA'dan yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4'te Türkiye'de 2010-2019 yıllarında incelenen fert mikro verileri sonucunda hesaplanan Gini katsayıları yer almaktadır. Gelir dağılımı, kamu transfer harcamalarının yapıldığı hâliyle ve transferlerin yapılmadığı varsayımıyla gösterilmektedir. Gelir dağılımı incelendiğinde Tablo 3'e benzer bir gidişata sahip olduğu söylenebilir. Nitekim 2010'dan 2019 yılına gelindiğinde dalgalanmalara rağmen gelir daha adil dağılmıştır.

Transfer harcamalarının dağılıma etkisi incelendiğinde, bu tip politikaların incelenen her yılda gelir dağılımını daha adil bir hâle getirdiği görülmektedir. Örneğin 2010'da transfer gelirleriyle dağılım 0,443 olmakta iken aynı yıl kamu transfer harcamalarının yapılmadığı varsayımıyla gelir dağılımı 0,471 olarak gerçekleşmektedir. Genel olarak bir değerlendirme yapılırsa incelenen her yılda Gini katsayılarının transfer politikalarıyla daha düşük olması bu politikalarının gelir eşitsizliğini azalttığına göstergesidir. Transfer harcamalarının 2010 ve 2019 arasında Gini katsayılarına etkisinin ise 0,026 ile 0,03 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Türkiye'de Transfer Türlerinin Dağılıma Etkisi, Gini Katsayıları

Transferler/Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2015	2017	2018	2019
Gelir Dağılımı	0,443	0,446	0,445	0,434	0,429	0,432	0,404	0,405	0,409	0,401
Kamu Transfer Harcamaları Olmazsa	0,471	0,473	0,474	0,464	0,455	0,459	0,430	0,431	0,437	0,427
Emeklilik Maaşı Olmazsa	0,462	0,466	0,467	0,455	0,448	0,451	0,424	0,424	0,431	0,420
Yaşlılık Maaşı Olmazsa	0,444	0,446	0,446	0,435	0,430	0,432	0,404	0,406	0,409	0,402
Sosyal Yardım Fonu ve Aile Yardımı Olmazsa	0,444	0,447	0,445	0,435	0,430	0,433	0,404	0,406	0,410	0,402
Burs Olmazsa	0,443	0,446	0,445	0,434	0,429	0,432	0,404	0,405	0,409	0,402
Gazilik ve Malullük Maaşı, Hastalık Yardımı Olmazsa	0,444	0,447	0,446	0,435	0,430	0,433	0,404	0,406	0,410	0,402
Hastalık Yardımı Olmazsa*			0,446	0,435	0,430	0,432	0,404	0,405	0,409	0,401
Dul, Yetim, Öksüz Maaşı Olmazsa	0,447	0,449	0,449	0,438	0,433	0,435	0,407	0,408	0,412	0,402
İşsizlik Maaşı Olmazsa	0,443	0,446	0,445	0,434	0,430	0,432	0,404	0,406	0,410	0,402
Doğrudan Destek, Akaryakıt, Süt Parası Ödemesi Olmazsa	0,443	0,446	0,444	0,434	0,428	0,432	0,403	0,404	0,408	0,401
Devletten Elde Edilen Aynı Gelir Olmazsa	0,444	0,447	0,446	0,435	0,430	0,433	0,405	0,406	0,410	0,402

Kaynak: HBA'dan yazar tarafından oluşturulmuştur.

*2011 ve öncesinde gazilik, malullük maaşı ile birlikte yer alıyordu.

Tablo 5'te kamu transferlerinin türlere göre gelir dağılımına etkisi yer almaktadır. Bu doğrultuda emeklilik maaşı, yaşlılık maaşı, sosyal yardım fonu ve aile yardımı, burslar, öksüz maaşı, gazilik ve malullük maaşı, işsizlik maaşı, doğrudan destek ve akaryakıt ödemeleri, hastalık yardımı ile devletten elde edilen aynı gelirler çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Tablo 5'teki veriler yıllar itibarıyla değerlendirildiğinde Tablo 3 ve Tablo 4 ile paralel bir şekilde dağılımda adaletin arttığı gözlemlenmektedir. Transfer harcamalarının genel olarak 0,026 ile 0,03 arasında bir yeniden dağıtıcı etkisi olduğu söylenebilir. Ancak yeniden dağıtıcı transfer politikalarının incelenen yıllarda dalgalanmalar gösterdiği, yeniden dağıtıcı politikalarda dikkate değer bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

Transfer türlerinden emeklilik maaşının gelir dağılımına etkisi incelendiğinde, bu harcamaların Gini katsayılarını 0,019 ile 0,022 arasında azalttığı görülmüştür. Bu durum yaşlılara yönelik emeklilik politikalarının gelir adaletsizliğini düzeltici etkisinin diğer transfer türlerine göre daha baskın olduğunun göstergesidir. Farklı kamu transfer politikalarının dağılıma etkisi incelendiğinde sırasıyla yaşlılık maaşı 0-0,001; sosyal yardım fonu ve aile yardımı 0-0,001; gazilik ve malullük maaşı ve hastalık yardımı 0-0,001; dul, yetim ve öksüz maaşı 0,001-0,004; işsizlik maaşı 0-0,001; doğrudan destek, akaryakıt ve süt parası ödemesi 0-0,001; devletten elde edilen aynı gelir 0,001 olarak gelir dağılımını etkilemiştir. Öğrencilere yönelik bursların eşitsizliğe dikkate değer bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. İncelenen değişkenlerden sadece doğrudan destek, akaryakıt ve süt parası ödemesinin eşitsizliği bozucu bir etkisinin olduğu görülmüştür. Emeklilik maaşından sonra gelir eşitsizliğini azaltıcı tesiri en fazla olan değişkenin de Gini katsayılarını 0,001 ile 0,004 arasında etkilemesiyle dul, yetim ve öksüzlere yönelik yapılan yardım programlarından kaynaklandığı görülmüştür.

5.3. Transfer Harcamalarının İncelenmesi

Araştırmanın bu kısmında Türkiye'de ve çeşitli Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde sosyal transfer harcamaları incelenecektir. İlk olarak Tablo 6'da Türkiye'de sosyal yardım harcamaları GSYİH'ye oranlanarak yer almaktadır.

Tablo 6: Türkiye'de Sosyal Yardım Harcamaları/GSYİH

Yıl /Yardım*	Hastalık, Sağlık Bakımı	Engelli, Malul	Emeklilik	Dul, Yetim	Aile, Çocuk	İşsizlik
2010	4	0,4	6,7	1,2	0,3	0,2
2011	3,8	0,4	6,8	1	0,4	0,1
2012	4,2	0,5	6,5	1,6	0,4	0,2
2013	4,2	0,5	6,7	1,6	0,4	0,2
2014	3,6	0,5	5,7	1,4	0,4	0,2
2015	3,4	0,4	5,8	1,3	0,4	0,2
2016	3,5	0,5	6,2	1,5	0,5	0,3
2017	3,3	0,4	6,0	1,4	0,5	0,3
2018	3,2	0,4	5,9	1,4	0,5	0,3
2019	3,4	0,4	6,1	1,5	0,5	0,4
2020	3,4	0,4	6,0	1,5	0,6	0,9
2021	3,3	0,3	4,9	1,2	0,5	0,4
2022	2,6	0,3	3,8	1,0	0,5	0,1

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri.

*Sosyal dışlanma verisi dâhil edilmemiştir.

TÜİK tarafından yayınlanan Sosyal Koruma İstatistiklerinde sosyal yardım harcamaları hasta, sağlık bakımı, engelli ve maluller, emekliler, dul ve yetimler, aile ile çocuk yardımları ve işsizlere yönelik harcamalar olarak ayrılmaktadır. Tablo 6'ya göre Türkiye'de 2010-2022 arasındaki

bütün yıllarda sosyal yardım harcamalarının ağırlığını emekliliklere yönelik yapılan transferlerin oluşturduğu görülmektedir. Sosyal yardım harcamalarında en düşük payın ise işsizlik ödentileri olduğu görülmektedir. Burada Türkiye’de sosyal yardım harcamalarının son dönemdeki düşüşü dikkat çekicidir.

Tablo 7: Türkiye’de ve AB’de Sosyal Yardım Harcamaları/GSYİH

Yıl /Yardım	27 AB Üye Ülkesi ²	Türkiye
2010	28,6	12,7
2011	28,3	12,2
2012	28,7	12,4
2013	29,1	12,1
2014	28,9	12
2015	28,6	11,9
2016	28,5	12,8
2017	28,1	12,2
2018	27,9	11,9
2019	28	12,6
2020	31,6	13
2021	29,9	10,8
Ortalama	28,8	12,2

Kaynak: EUROSTAT Veri Merkezi.

Tablo 7’de Türkiye ve AB ülkelerinde kamu sosyal yardım harcamalarının GSYİH’ye oranı yer almaktadır. Tablo 7’ye göre ele alınan bütün yıllarda 27 AB üye ülkesi sosyal yardım harcamaları Türkiye’nin iki katından fazla olduğu, son yıllarda bu makasın daha da açılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Yıllar içerisindeki dalgalanmalara karşın AB ülkeleri için GSYİH’ye oranla %28-32, Türkiye için %11-13 arasında değişen sosyal yardımlar gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye’de sosyal harcamalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Sosyal transfer harcamalarının GSYİH’ye oranla artması, transferlerin dağılıma etkisi düşünüldüğünde Türkiye’de gelir eşitsizliğini azaltacağı söylenebilir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Araştırmada Türkiye’de transfer harcamaların gelir dağılımına etkisi, transfer türlerine göre incelenmiştir. Bu bağlamda 2010 ile 2019 yılları arasında TÜİK’ten elde edilen HBA mikro verileri, yapılan hesaplamalarla analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında hem yüzde paylar analizi hem de Gini katsayılarına göre incelenen yıllarda gelir dağılımında bir düzelme olduğu söylenebilir. Kamu sosyal transfer harcamalarının gelir eşitsizliğine etkisi değerlendirildiğinde ise 2010 ile 2019 yıllarında dikkate değer bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Nitekim kamu transfer harcamalarının Gini katsayılarını 0,026 ile 0,030 arasında düşürerek gelir eşitsizliğini azalttığı gözlemlenmiştir. Dul, yetim ve öksüz maaşının gelir eşitsizliğini 0,001 ile 0,004 arasında düzelttiğine ilişkin bulgular edinilmiştir. Bu transfer türlerinin dışında sosyal yardım ve aile yardımı, gazilik ve malullük maaşı, hastalık yardımı, işsizlik maaşı, doğrudan destek, akaryakıt ve süt parası ödemesi ile aynı yardımların eşitsizliğine etkisinin Gini katsayıları açısından kısıtlı olduğu görülmüştür.

Türkiye’de emeklilik maaşının yeniden dağıtıcı etkisi diğer transfer türlerine göre en yüksektir. Nitekim yaşlılara yönelik yapılan emeklilik ödemelerinin Gini katsayısını incelenen

² Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Yunanistan.

yıllarda 0,019 ile 0,022 arasında azalttığı görülmüştür. Emeklilik maaşının yeniden dağıtıcı etkisinin yüksek olması ve diğer sosyal yardım politikalarında bu etkinin düşük olması, hanehalkına yapılan yardımının kısıtlı olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim elde edilen bu sonuç Hammer vd. (2021)'nin emeklilik maaşının yeniden dağıtıcı etkisinin yüksek olduğu ülkelerde, hanehalkına yapılan yardımın kısıtlı olduğu bulgusuyla paraleldir. Çakar (2010) tarafından, Türkiye'de sosyal yardım programlarının ağırlıklı olarak emeklilik maaşlarına dayandığı ve düşük gelirliye yönelik olmadığı bulgusu da bu araştırma kapsamındaki bulgularla aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Türkiye'de sosyal yardımlar GSYİH'ye göre değerlendirildiğinde 2010-2021 yıllarında sosyal yardımların AB ülkelerinden daha az olduğu söylenebilir. Nitekim AB ülkelerinde sosyal yardımlar ortalama olarak GSYİH'nin %28,8'i iken Türkiye'de yalnızca %12,2'sidir. Bu durum, Türkiye'de sosyal yardımlara daha fazla bütçe ayrılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal transfer türlerinden emeklilere ayrılan payın azaltılması, daha fazla payın dezavantajlı gruplara ayrılması transfer politikalarının yeniden dağıtıcı etkisini artırarak gelirin daha adil dağılmasını sağlayabilir. Türkiye'de nüfus yapısının son dönemlerdeki değişimiyle yaşlı nüfusun artmasıyla sosyal yardım harcamaları içerisinde emeklilik maaşının ağırlığının yükselmesi beklenmektedir. Yaşlı nüfusun artmasıyla hanehalkına yapılan sosyal yardımların payında bir azalış ortaya çıkarak düşük gelirliye dezavantajına bir sonuç ortaya çıkabilir. Bu sebeple Türkiye'de sosyal transfer harcamalarında GSYİH'ye oranla bir artış yapılması önem teşkil etmektedir.

Ülkelerin farklı özellikleri olsa da nakdi transferlerin çoğunluğunun emekliliklere ayrılması, geliri bireyler arasında dağıtmak yerine yaşam boyu belirli bir gruba gelir aktarılmasına sebep olur. Nitekim emeklilik ödentilerinin artan oranlılığı ve dolayısıyla yeniden dağıtıcı etkisi düşüktür. Çoğu ülkede aile ve barınma yardımları ile engelli ve işsizlik yardımının artan oranlılığı yüksek ve gelir eşitsizliği azaltıcı etkisi fazladır. Ancak miktarın azlığı bu transferlerin gelir dağılımında adaleti düzeltici etkisini kısıtlamaktadır (Joumard vd., 2012: 38-39).

Gelir dağılımı konusunda bahsedilmesi gereken bir nokta da enflasyondur. Dünya genelinde ülkelerin artan enflasyon beklentisi ile birlikte kamu politikalarının etkisinin zayıflaması gelir dağılımında adaletin sağlanmasındaki zorluklardan birisidir. Politik karar alıcıların fiyat istikrarını tasarlarken dağılımla ilgili sorunları ne derece önceleyeceği kritik bir öneme sahiptir (Al-Marhubi, 2000). Enflasyonist dönemde düşük gelirliye gelirlerinin gerçek değerlerini korumada güçlük çekmeleri ve yüksek gelirliye göre yüksek vergilendirilmeleri dağılımın daha da bozulmasına sebep olabilir.

Dikkat çekilmesi gereken son bir nokta olarak dünya genelinde gelir dağılımı sorunun çözümüne yönelik adım atılması gerekliliğidir. Kuşkusuz özellikle 1950'li yıllardan sonra refah politikalarıyla birlikte bireylerin refah seviyeleri yükseltilmeye çalışılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki gelirin dağılım sorunu sadece gelişmiş ülkelerin sorunu değildir. Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde bu problemlere yönelik yapısal adımlar atılmadıkça yoksulluğun ve açlığın olmadığı, bireylerin ve dolayısıyla toplumun huzur içerisinde yaşayabileceği bir dünya yaratmak güçtür.

Kaynakça

- Albayrak, Ö. (2009), *The Redistributive Effects of Fiscal Policies in Turkey*, 2003, Doktora Tezi, Nottingham Üniversitesi, Nottingham.
- Al-Marhubi, F. A. (2000), "Income Inequality and Inflation: The Cross-Country Evidence", *Contemporary Economic Policy*, C. 18, S. 4: 428-439.
- Alpdoğan, H. (2023), "Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi", *Sayıştay Dergisi*, C. 34, S.129: 259-290.
- Alvaredo, F.; Gasparini, L. (2015), "Recent Trends in Inequality and Poverty in Developing Countries", *Handbook of Income Distribution*, (Ed. A. B. Atkinson ve F. Bourguignon.), Amsterdam: Elsevier: 697-805.
- Ballini, F., Betti, G., Çalık, G., Daşkiran, Z.; Karakaş, M. (2009), "The Sienna Micro-Simulation Model (SM2) for the Tax-Benefit System in Turkey", *Working Paper*, N. 81: 1-21.
- Bargain, O.; Callan, T. (2007), "Analysing the Effects of Tax-Benefit Reforms on Income Distribution: A Decomposition Approach", *IZA Discussion Paper Series*, N. 3078: 1-15.
- Bayar, A. A., Günçavdı, Ö.; Levent, H. (2020), "Türkiye'de Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri" İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü Politika Raporu, S. 2: 1-60. <https://www.istanpol.org/post-turkiye-de-vergilerin-gelir-dagil-m-zerine-etkileri>, (Erişim: 24.04.2023).
- Biol, Ö. H. (2013), "Klasikler, Marx, Keynes ve Sonrası: Laissez-Faire Liberalizminden Günümüz Piyasa Ekonomisine", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1: 95-110.
- Boratav, K. (1969), "1950-1960 Döneminde Tarım Dışındaki Emekçi Gruplar Arasında Gelir Dağılımındaki Değişiklikler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 24, S. 1: 201-229.
- Boz, A.; Dökmen, G. (2022), "Türkiye'de Vergi ve Transfer Politikalarının Gelirin Yeniden Dağılımına Etkisi: Lorenz Eğrileri ile Bir Analiz", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S.24: 389-416.
- Brendler, P. (2023), "Rising Earnings Inequality and Optimal Income Tax and Social Security Policies", *Journal of Monetary Economics*, Vol. 134: 35-52.
- Briggs, A. (1961), "The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*", Vol. 2, No. 2: 221-258.
- Caminada, K., Goudswaard, K; Wang, C. (2012), "Disentangling Income Inequality and the Redistributive Effect of Taxes and Transfers in 20 LIS Countries Over Time", *Luxemburg Income Study Working Paper Series*, Vol. 581, No. 42350: 1-47.
- Cerniauskas, N., Sologon, D. M.; O'Donoghue, C. (2022), "Income Inequality and Redistribution in Lithuania: The Role of Policy, Labor Market, Income, and Demographics", *The Review of Income and Wealth Series*, Vol. 68, No.1: 131-166.
- Çakar, B. Y. (2010), *Comparative Analysis of Poverty and Inequality in Turkey*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çavuşoğlu, T.; Hamurdan, Y. (1966), *Gelir Dağılımı Araştırması 1963*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Çetin, B. I.; Gün, M. (2013), "Türkiye'de 2002-2009 Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi", *Çalışma ve Toplum*, C. 36, S. 1: 253-292.
- Doğan, C.; Tek, M. (2007), "Türkiye'de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 2: 93-119.
- Erol, K. O. (2022), "TURKMOD: Developing a Tax and Benefit Microsimulation Model for Turkey", *Centre for Microsimulation and Policy Analysis Working Paper Series*, Vol. 1, No. 22: 1-25.
- Eurostat Veri Merkezi (2024), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00098__custom_9768544/default/table?lang=en, (Erişim: 23.01.2024).

Ferriere, A., Grübener, P., Navarro G.; Vardishvili, O. (2022), "On the Optimal Design of Transfers and Income-tax Progressivity", *International Finance Discussion Papers*, No. 1350: 1-50.

Fleischacker, S. (2004), *A Short History of Distributive Justice*, Cambridge: Harvard University Press.

Fuest, C., Niehues, J.; Peichl, A. (2009), "The Redistributive Effects of Tax Benefit Systems in Enlarged EU", *IZA Discussion Paper*, No. 4520: 1-31.

Gilbert, N.; Terrell, P. (2014), *Dimensions of Social Welfare Policy*, 8. Baskı, Essex: Pearson Education Limited.

Gini, C. (1912), *Variabilità e Mutuabilità: Contributo allo Studio delle Distribuzioni e delle Relazioni Statistiche*, Bologna: Tipografia Di Paolo Cuppini.

Golladay, F. L.; Haveman, R. H. (1977), *The Economic Impacts of Tax-Transfer Policy: Regional and Distributional Effects*, New York: Academic Press.

Gründler, K.; Köllner, S. (2017), "Determinants of Governmental Redistribution: Income Distribution, Development Levels, and the Role of Perceptions," *Journal of Comparative Economics*, Vol. 45, No. 4: 930-962.

Güçlü, S.; Bilen, M. (1995), "1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler", *Yeni Türkiye Dergisi*, S. 6: 160-171.

Hammer, B., Michael, C.; Silvia, D. P. (2021), "Redistribution Across Europe: How Much and to Whom?", *JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms*, No. 14: 1-28.

Hérault, N.; Azpitarte, F. (2015), "Recent Trends in Income Redistribution in Australia: Can Changes in the Tax-Benefit System Account for the Decline in Redistribution", *Economic Record*, Vol. 91, No. 292: 38-53.

Immervoll, H., Lietz, C., O'Donoghue, C., Verbist, G., Levy, H., Mantovani, D.; Holly Sutherland, H. (2005), "Household Incomes and Redistribution in the European Union: Quantifying the Equalising Properties of Taxes and Benefits", *IZA Discussion Paper*, No. 1824: 1-24.

Immervoll, H.; Richardson, L. (2011), "Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades?" *LIS Working Paper Series*, No. 571: 1-97.

Joumard, I., Pisu, M.; Bloch, D. (2012), "Tackling Income Inequality: The Role of Taxes and Transfers", *OECD Journal: Economic Studies*, N. 1: 37-70.

Karluk, S. R.; Ünal, U. (2017), "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk, Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı İlişkisi", *MPRA Paper*, No. 70118: 1-21.

Keynes, J. M. (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London: Macmillan.

Kubar, Y. (2011), "Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2: 227-246.

Kuznets, S. (1955), "Economic Growth and Income Inequality", *The American Economic Review*, Vol. 45, No. 1: 1-28.

Luebker, M. (2015), "Redistribution Policies", *Labour Markets, Institutions and Inequality: Building Just Societies in the 21st Century*, (Ed. J. Berg), Cheltenham ve Northampton: Edward Elgar Publishing: 211-241.

Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B.; Vulovic, V. (2012), "The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries", *ICEPP Working Papers*, N. 77: 1-45.

Marx, I., Nolan, B.; Olivera, J. (2015), "The Welfare State and Antipoverty Policy in Rich Countries", *Handbook of Income Distribution*, (Ed. A. B. Atkinson ve F. Bourguignon), Amsterdam: Elsevier: 2063-2139.

- Meltzer, A. H.; Richard, S. F. (1981), "A Rational Theory of the size of Government", *Journal of Political Economy*, Vol. 89, No. 5: 914-927.
- Milanovic, B. (2000), "The Median-Voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test with the Required Data", *European Journal of Political Economy*, Vol. 16, No. 3: 367-410.
- Musgrave, R. A. (1959), *The Theory of Public Finance*, New York: McGraw Hill.
- O'Higgins, M.; Ruggles, P. (1981), "The Distribution of Public Expenditures and Taxes Among Households in the United Kingdom", *Review of Income and Wealth*, C. 27, S. 3: 298-326.
- Öztürk, N. (2009), *İktisatta Bölüşüm: Kuram-Politika*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Özyer, M. A. (2014), *Vergilerin Gelir Eşitsizliğine Etkisi: 2002-2008 Dönemi için Bir Analiz*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pigou, A.C. (1920), *The Economics of Welfare*, Londra: Macmillan and Co.
- Piketty, T. (2014), *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, çev. Hande Koçak Cimitoğlu, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rawls, J. (1967), "Distributive Justice", *Philosophy, Politics and Society*, (Ed. Laslett, P ve Runciman, W.G.), London: Series III.
- Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Sandmo, A. (1998), "The Welfare State: A Theoretical Framework for Justification and Criticism", *Swedish Economic Policy Review*, No. 5: 11-33.
- Sarc, Ö. C. (1967), *Devlet Planlama Teşkilatının Gelir Dağılımı Araştırması*, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Tesisi.
- Scervini, F. (2012), "Empirics of the Median Voter: Democracy, Redistribution and the Role of the Middle Class", *J Econ Inequal*, Vol. 10: 529-550.
- Smith, A. (1776), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Londra.
- Şeker, S. D. (2008), *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*, Uzmanlık Tezi, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Tabar, Ç. (2023), "Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi", *International Journal of Public Finance*, C. 8, S. 1: 67-84.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], *Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti 2010-2019*.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], *Sosyal Koruma İstatistikleri (2010-2022)*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Social-Protection-Statistics-2008-2012-16201>, (Erişim: 12.01.2024).
- Wang, C., Caminada, K.; Goudswaard, K. (2012), "The Redistributive Effect of Social Transfer Programmes and Taxes: A Decomposition Across Countries", *International Social Security Review*, Vol. 65, No. 3: 27-48.
- Yardımcıoğlu, F.; Yayla, Y. E. (2020), "Sosyal Harcamaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Örneği", *Gümrük Ticaret Dergisi*, C. 7, S. 19: 34-48.
- Yılmaz, E.; Tansever, S. S. (2019), "Income Distribution and Redistribution", *Journal of Economic Issues*, C. 53, S. 4: 1103-1125.
- Yılmaz, H. H., Dinçer, M., Demirel, O., Tunca, D.; Özyer, S. İ. (2016), "Türkiye'de Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Yeniden Dağıtım Etkisi: 2002-2013 Dönemi", TÜBİTAK Projesi, Ankara. <http://tubitakvergi.ankara.edu.tr/Rapor.pdf>, (Erişim: 29.10.2023).

Extended Summary

The Effect of Social Transfer Policies on Income Distribution in Türkiye

The issue of how to divide and distribute resources has been conceptualized with different names since the Ancient Age, it is still a debated issue today. The debates on equality, justice, fairness and freedom in the ancient period have matured today, especially in the context of income and income distribution, with the increasing welfare policies after the 1940s. With the increasing role of the government, the question of how effective the public sector will be in intervening in income distribution has come to the fore. In today's modern societies, the government intervenes in the economy through various political tools. In this intervention, it frequently resorts to tax and transfer policies. In Türkiye, the public sector intervenes in income distribution through tax and transfer policies, albeit at different levels. These interventions aim to ensure a more equitable income distribution in society.

Public transfer policies aim to make the distribution more equitable by redistributing income in favor of low-income earners. Transfer policies aim to increase the purchasing power of the poor by providing goods or services directly, free of charge, or by making payments (Öztürk, 2009: 284). Public transfer policies can be classified as unemployment benefits, policies for retirees, cash transfers and in-kind transfers. It is one of the most frequently used policies due to the redistributive effect of cash transfers. However, the need for administrative procedures for low-income earners may sometimes cause cash transfers to reach people other than their target (Marx, Nolan ve Olivera, 2015: 2080-2081). Major cash transfer policies are divided into negative income tax, stakeholder income transfers, minimum income support, basic income, and cash programs for certain classes. In-kind transfers, in their simplest form, are aid provided in the form of goods or products rather than the state providing direct cash support to individuals.

Although income distribution has a structure that is analyzed with macro indicators, it essentially requires examining the data of single individuals. For this reason, examining the income structure of each individual with micro data reveals the change in households caused by public income distribution policies. In this context, an analysis was carried out with micro data in the research.

In addition to statistical and econometric studies, micro data analysis has also begun to be preferred in income redistribution analyzes over the past 50 years. Studies on income redistribution, especially tax and transfer policies, show that the redistributive effect has tended to decrease in the last thirty years. There are different studies in the literature examining the effects of tax and transfer policies on income distribution, both for a single country and for multiple countries (O'Higgins and Ruggles, 1981; Immervoll et al., 2005; Bargain and Callan, 2007; Fuest et al., 2009; Caminada et al., 2012; Hérault and Azpitarte, 2015; Cerniauskas et al., 2022; Ferriere et al., 2022; Brendler, 2023).

In the research, the effect of transfer expenditures on income distribution in Turkey was examined according to transfer types. In this context, micro data obtained from TÜİK between 2010 and 2019 were analyzed with calculations. Since the redistributive effect of public expenditures is more than taxes, the distributional effect of transfers is discussed (Immervoll and Richardson, 2011; Özyer, 2014; Yılmaz et al., 2016). In this research, the effect of public transfer expenditures between 2010 and 2019 on individuals' income distribution in Turkey was examined. The impact of transfers on an annual basis was calculated separately with micro data containing information on the disposable income of individuals in the TURKSTAT Household Budget Surveys. As transfer types, retirement pension, old-age pension, social assistance fund and family allowance, scholarships given to students, orphan's pension, war veterans' and disability pension, unemployment pension, direct support and fuel payments, sickness aid and in-kind income obtained from the government were examined on an annual basis.

Within the scope of the findings obtained in the research, it can be said that there was an improvement in income distribution in the years examined according to both percentile shares analysis and Gini coefficients. When the impact of public social transfer expenditures on income inequality was evaluated, it was seen that there was no notable change between 2010 and 2019. As a matter of fact, it has been observed that public transfer expenditures reduce income inequality by reducing Gini coefficients between 0.026 and 0.030. Findings have been obtained that widow, orphan and orphan pension corrects income inequality between 0.001 and 0.004. Apart from these types of transfers, it can be said that the effect of social assistance and family assistance, war veteran and disability pension, sickness benefit, unemployment benefit, direct support, fuel and milk allowance and in-kind benefits on inequality is limited in terms of Gini coefficients.

In Türkiye, the redistributive effect of pensions is the highest compared to other types of transfers. As a matter of fact, it was observed that the Gini coefficient of retirement payments made to the elderly decreased between 0.019 and 0.022 in the years examined. The high redistributive effect of pensions and the low effect of other social assistance policies means that the aid provided to households is limited. As a matter of fact, this result obtained by Hammer et al. (2021) finding that in countries where the redistributive effect of pensions is high, aid to households is limited. It can be said that the finding by Çakar (2010) that social assistance programs in Turkey are mainly based on pensions and are not aimed at low-income people is in line with the findings within the scope of this research.